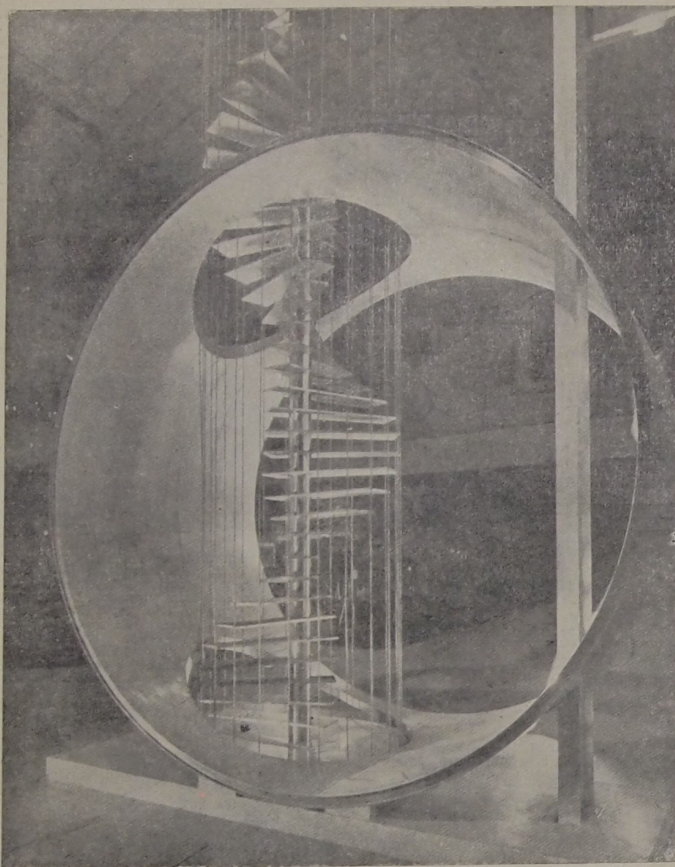

KOMPAS ZA ARHITEKTE

Izložba cbojenih metala 1934. Spirala od različitih metala, komponirana u metalnom bubnju

Donosimo u izvodima govor, koji je Walter Gropius održao u New Yorku na svečanosti američkog arhitektonskog časopisa »Progressive Architecture».

»Glavno je izražajno sredstvo arhitekture izvan tehničkog područja — prostor. Sposobnost prostornog oblikovanja karakterizira pravog arhitekta. Razumije se, da on može svoje ideje samo onda realizirati, kada ovlada tehnikom. Prošlog ljeta sam studirao

u Japanu filozofiju Zen-budizma, koja je tako duboko utjecala na najljepšu arhitekturu Japana. Ona ovako majstorski s malo riječi karakterizira odnos između intuicije i tehnike: »Razvij nepogrješivo tehniku, a onda se prepusti milosti inspiracije». To je duhovita definicija toka umjetničkog stvaralaštva. Mi bi ovu rečenicu morali uzeti kao vodeću misao u odgoju arhitekta.

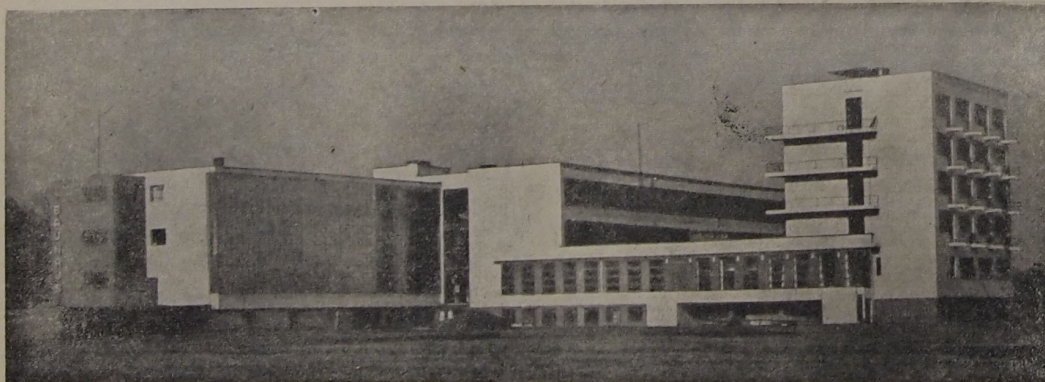
Osim ovih osnovnih svojstava dobrog arhitekta: vladanje prostornim oblikovanjem i tehnikom, potrebno je još treće, koje je pogotovu danas poželjno i potrebno: sposobnost obuhvatiti i promatrati vidljivi svijet kao organsku cjelinu, u kojoj svi dijelovi stoje u međusobnom odnosu. Postoji li danas, za arhitekta, gledajući rastrganu okolinu, važniji cilj od sakupljanja znanja i iskustava, koja bi ga osposobila, da preuzme vodstvo u formiranju materijalnog svijeta?

Arhitektonskom državnom umjetnosti mogli bi nazvati sposobnost, da se radovi različitih pojedinaca dovedu u sklad s konačnim ciljem pronalazanja novog generalnog nazivnika svih stvaralačkih radova.

U nastavku govora Gropius kaže, da je od rane mladosti svijestan kaotične rugobe naših modernih gradova, ali da je vremenom došao do saznanja, da su pojedinačni doprinosi arhitekata, koji u taj kaos unose neku uspjelu gradevinu, potpuno nedovoljni. »Mi bi morali naći novo mjerilo vrijednosti, koje se osniva na faktorima bitnim za mišljenje i osjećanje našeg vremena i koje vodi do novog izraza. Mi moramo tražiti takve tendencije, kakve se odražavaju u djelima stvaralačkih arhitekata našeg vremena, koje su iznad ličnosti, dok bi morali odbijati gradnje, koje potječu od težnje za senzacijama. Razumljivo je, da moramo raspolagati dobrom mjerom samoodgoja i dobrim okom, da uzmognemo raspoznati da li neki neobični projekt sadrži samo prolaznu reklamnu vrijednost ili vrijednu ideju s novim mogućnostima općeg značaja.»

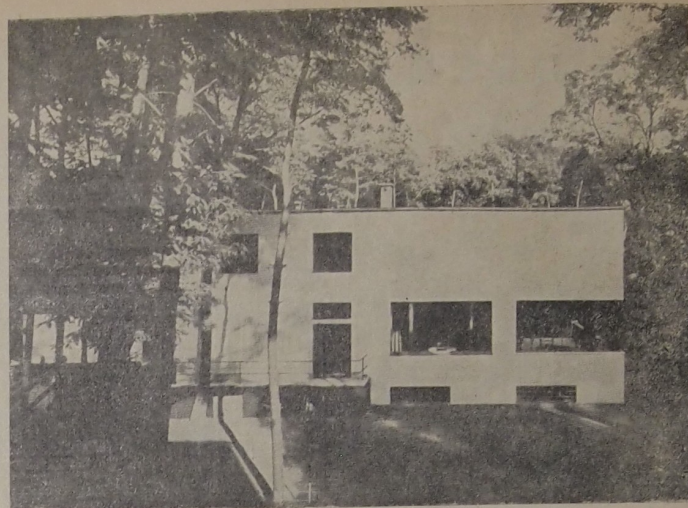
Gropius napominje, da je prije 30 godina mogao na prste nabrojiti gradnje pravih modernih arhitekata, dok danas već postoje mnogi dobri primjeri, ali su ti većinom razasuti zemljom bez direktne veze. Nismo još uspjeli stvoriti naselje 20-og stoljeća, koje bi svojom organskom strukturom odražavalo smisao i cilj današnjeg načina života.

Govorilo se, da bi arhitekt trebao da primi oko sebe društvo onakvo, kakvo jest i da mu služi, a da se ne bavi suviše socijalnim problemima, jer bi tako morao rasipavati svoju umjetničku snagu, a ne bi se mogao dovoljno posvetiti stvaranju ljepote, svom pravom zadatku. »Mi se varamo — kaže Gropius — ako mislimo da je ljepota privilegij manjine. Naprotiv, mi moramo životu stvoriti organski

Gropius:

Bauhaus u Dessau-u (1926.). Studentski dom

Gropius:

vlastita stambena kuća u Dessau-u (1925.)

okvir, dajući mu šansu i podstrek, da se manifestira u ljepoti, inače nam odmiče ljepota ili ostaje — kao danas — samo rijedak susret, koji ne može da važi kao odraz nekog općeg stanja.»

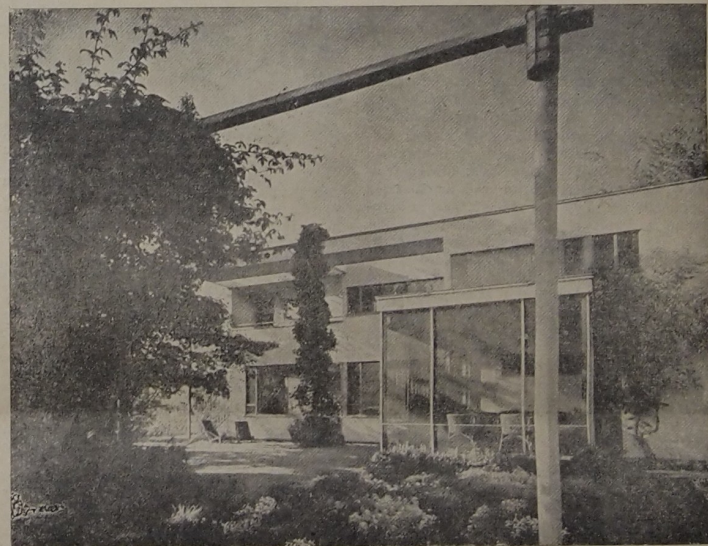
Pravi arhitekt mora učestvovati u borbi onih, koji pokušavaju da potaknu razvoj naših gradova u boljem smjeru. Kod svakog pa i najmanjega zadatka mora se on podrediti zahtjevima cjeline, jer prava ljepota mora imati svoje korijenje u ljudskim običajima, a baš je arhitekt pozvan da pomogne u formiranju tih običaja.

Gropius pita, da li nam je uspjelo razjasniti naša današnja duhovna stre-

ljev modernog industrijaliziranog društva. To nije bila uvijek razveseljavajuća slika.

»Bilo mi je do toga da pronadem, kojim je zemljama uspjelo zadržati kulturnu inicijativu i harmonično izjednačeni životni oblik. Rezultat mojih studija bio je, izuzev nekih zabačenih primitivnih kultura, vrlo mršav. Svuda je provala mašinskog doba izazvala toliko pomutnje, da su se više istakle manjkavosti ovog preokreta od prednosti.

Naša zapadna civilizacija nije uspjela uskladiti opravdane osjećajne zahtjeve s našim novim znanjem i novim

Gropius:

Vlastita stambena kuća u Lincolnu (SAD), 1937.

mljenja, da li smo sposobni drugim kulturama i narodima pokazati, što mi smatramo u našem zapadnjačkom načinu života bitnim i neophodnim?

On priča, da je sebi morao potpuniti to pitanje prigodom svog svjetskog putovanja 1954. godine. Odgovor nije bio lagan. Često se pružala prilika da promatra utjecaj zapadne civilizacije na zemlje, koje su se upravo oslobodile kolonijalne ili feudalne prošlosti primajući postepeno dobro poznati bi-

tehničkim izumima, ona nije preuzela jasno vodstvo u borbi za obogaćenjem čisto ljudskih vrednota našeg života. Pita se, što će se dogoditi, kada se sukobi neka stara kultura, kao, na pr., japanska s našom, koja je odlučila da odbaci većinu duhovnih dobara predindustrijskog razdoblja, u želji da sagradi na znanosti i tehnici novu civilizaciju; zbog ove civilizacije doveden je životni standard do visine, koja još

(Nastavak na 8. strani)

Kompas za arhitekta

(Nastavak sa 4. strane)

nije postojala, ali do sada još nije ni uspjele dovesti do osjećajne lojalnosti one narode, pomoću kojih se je ona razvila.

Čovjek se pita bi li mogli odgovoriti na neka pitanja, koja bi nam mogao postaviti neki zamišljeni Orientalac, kada pomišljamo na one mnoge podvojene ličnosti među nama, koje osjećajno još misle na prošlost, ali se u svom intelektualnom zvanju služe najnovijim tehničkim izumima. Često mi je bilo gotovo nemoguće inozemnim posjetiocima razjasniti karakter američkog načina života, koji se gotovo sasvim izbrisao u svojoj tradicionalnoj formi, zbog tehničkog prevrata i ogromnog gomilanja ljudi u našim divovskim gradovima, i koji se u svojoj modernoj formi još nalazi u razvitku i ne pokazuje neki čvrsti nedvosmisleni oblik, kakvi su mogle dati životu svojih naroda zrele civilizacije. Mi smo zarazili čitav svijet svojim oduševljenjem za znanstvene i tehničke pronalaskе, ali mi nismo istovremeno bili sposobni dati duhovne smjernice za mudru primjenu ovih zamašnih sredstava, jer i sami često nismo našli za to odgovor.

U nastavku svog govora Groupius pledira na stvaranje uzornih naselja, u kojim bi se istraživao i oblikovao moderni način života s primjenom svih modernih sredstava produkcije.

On upozorava... ako mi ne ćemo moći u našem industrijaliziranom društvu stvoriti socijalno orijentiranu formu dnevnog života i ako ne ćemo istovremeno našu okolinu oblikovati ljepše i jednoličnije, teško ćemo u budućnosti moći pobuditi simpatije za dostignuća 20-og stoljeća. Zemlje, koje upravo počinju rasti u mašinsko doba — slijede ove karakteristike, jer ih na to sile okolnosti, a ne zato što su uvjerenе, da idu ususret sretnijoj budućnosti.

Kada mislimo na sve one imponderabilije, koje još postoje u gradovima prošlih kultura, a koje još i danas

imaju snage, da nas dirnu iako su praktički odavno beznačajne, otkriva se, što manjka labavom konglomeratu naše zajednice; ređ i duh, koji se očituje u prostoru i građevini, a koji je znatan i umjetnički značajan izvan svoga doba. To su pjesničke i proročanske osobine stvaralačkog arhitekta, koje njegovom djelu daju trajno značenje.

Za razvoj ove pjesničke komponente štetno je gotovo neumoljivo prihvaćanje krilaticе: »Vrijeme je novac«, koja je dovela do pretjeranog značaja kvantitativnih vrednota i materijala nas sve u nezdravu žurbu. Dobro bi bilo za nas, zapadnjake, u našem nemirnom lovu za novim horizontima vanjskog svijeta da učimo od orijentalaca umjetnost unutarnje meditacije za ponovno otkrivanje novih horizontata unutarnjeg svijeta. Zapad i Istok potrebni su jedan drugome; jer svaki ima svoje svojstva, koja se uočavaju. Kad bi svoja dostignuća doveli do plodne zamjene, možda bi nam ipak uspjele stvoriti trajnije razumijevanje među ljudima 20-og stoljeća, nego što je to dosada izgledalo.

Arhitekt i urbanist, koji treba da stvori okvir za eksperiment stvaranja nove životne forme, mora posjedovati sveobuhvatni pogled, jer svaki vidljivi detalj okoline, stvoren od prirode ili ljudske ruke, igra neku ulogu u ovom velikom projektu. Ovakav stvaralački pothvat treba strast bica koje voli i spremnost da surađuje s drugima, jer nitko nije tako velik, da bi ovaj zadatak mogao riješiti sam.

Nakon što smo napustili naš besmisleni lov na stilove, počinjemo konačno poprimati izvjesne smjernice i razvijati načela, koja odgovaraju duboko promjenjenom načinu života čovjeka 20-og stoljeća. Mi počinjemo shvaćati, da se novo oblikovanje naše okoline zacijelo ne odvaja prema unaprijed određenim estetskim pravilima igre, već da stalni unutarnji rast zahtijeva uvjerenje, koje u službi čovjeka uvijek ponovno teži za istinom.

Werk 6° 1955.